

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

_____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

для студентів

спеціальності	081 Право
освітньо-професійної програми	Право
освітньо-професійного ступеня	фаховий молодший бакалавр

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
свідоцтва якості освіти

Програма № 100
Жильцов
(п.п.м.) (прізвище, ініціали)

« » 2023 р.

Київ-2023

Розробник: Грищенко Л.В., Луцій О.О., викладачі циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка.

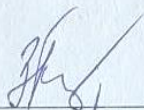
Викладач: Луцій О.О., викладачі циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства
Протокол від 28 серпня 2021 року №1

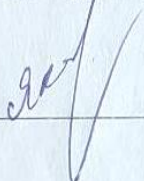
Голова циклової комісії Юлія РЯБОКОНЬ

Робочу програму перевірено
«04» вересня 2021 р.

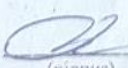

Заступник директора
з навчально-методичної роботи

Зоя ГЕЙХМАН

Заступник директора
з навчальної роботи

Яніна КАРЛІНСЬКА

Пролонговано:

на 2021/2022 н.р. (підпис) (ПІБ), «31» 08 2022 р., протокол № 1

на 2021/2022 н.р. (підпис) (ПІБ), «31» 08 2022 р., протокол № 1

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __ 20__ р., протокол № __

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __ 20__ р., протокол № __

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
	денна форма навчання
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів/годин	3 / 90
Курс	3/4
Семестр	6/7
Кількість змістових модулів з розподілом:	3
Обсяг кредитів	3
Обсяг годин, в тому числі:	90
Аудиторні	44
Модульний контроль	4
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	42
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Вивчення курсу «Екологічне право», яке значною мірою базується на багатьох законодавчих положеннях інших галузей права і певною мірою доповнює їх, дає можливість студентам засвоїти знання в галузі правового регулювання охорони природи, раціонального використання природних ресурсів.

Метою вивчення цього курсу є отримання студентами необхідних правових знань щодо питання державного управління в галузі природокористування і охорони навколишнього середовища, правового режиму в Україні: земель, лісів, водних ресурсів, атмосферного повітря, тваринного світу, природно-заповідного фонду, рекреаційних та оздоровчих територій.

До основних **завдань** даного курсу можна віднести вміння орієнтуватися в

системі екологічного законодавства, знати основні закономірності стосовно порядку природокористування і охорони оточуючого природного середовища, організації управління в галузі природокористування, сплати зборів та інших обов'язкових платежів за використання природних ресурсів. Також студенти повинні орієнтуватися в основних положеннях правового режиму земель сільськогосподарського призначення, земель житлової та громадської забудови, земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та інших ділянок, а також у правовому режимі лісів і земель лісового фонду, вод і земель водного фонду та правовому регулюванні і охороні атмосферного повітря й тваринного світу.

Програмні компетентності

«Право» (Освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Фахові компетентності</i>		
ФК-1	Здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції.	1-11
<i>Предметні компетентності</i>		
	Готовність визначати принципи, пріоритети та організаційно-правові механізми, на яких побудована система екологічного права;	1-5
	Здатність виокремлювати питання, які регулюються екологічним правом, від питань, що регулюються іншими галузями права;	3-5
	Готовність визначати права та обов'язки основних суб'єктів екологічних правовідносин;	6-11
	Знання і готовність застосування в практичній діяльності основних положень природноресурсового законодавства;	6-10
	Готовність скласти перелік державних органів та посадових осіб, які здійснюють природоохоронну діяльність, визначити їхні права та компетенції;	3-4
	Здатність визначити та характеризувати джерела екологічного права та підстави здійснення природоохоронної діяльності;	6-11

	Здатність охарактеризувати основні засади права екологічної безпеки.	6-10
--	--	------

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право» у студента мають бути сформовані програмні результати навчання за освітньою програмою:

- вміння характеризувати види основних правостановлюючих документів, які необхідні для створення сільськогосподарського кооперативу, фермерського господарства та особистого селянського господарства (ПРН-19);
- здатність відмежовувати екологічні правопорушення від інших видів правопорушень, пояснювати основні засади природоохоронного законодавства (ПРН-20).

3.Результати навчання за дисципліною

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Екологічне право» студент:

- орієнтується в системі сучасного екологічного права;
- відмежовує екологічні правопорушення від інших видів правопорушень;
- знає права, обов'язки та основоположні засади природноресурсового права;
- пояснює і грамотно застосовує основні терміни і поняття екологічного права;
- знає, вміє пояснювати основні засади природоохоронного законодавства;
- знає суб'єктів на яких покладено обов'язки по забезпеченню права екологічної безпеки;
- перераховує, розкриває зміст та особливості основних джерел екологічного права.

4. Структура навчальної дисципліни

		Усього	Розподіл годин між видами роботи					самостійна
			Аудиторна					
			лекції	семінари	практичні	лабораторні	самостійний контроль	
Змістовий модуль 1. Загальні засади екологічного права								
1	Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України	8	2	2				4
2	Екологічні права та обов'язки громадян	8	2	2				4
3	Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси	11	4	2				5
4	Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки	8	2	2				4
5	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.	9	2	2				5
	Модульний контроль	2						
	Разом:	46	12	10				22
Змістовний модуль 2. Особлива частина екологічного права								
6	Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря	6	2	2				2
7	Правовий режим використання та охорони водних ресурсів	4	2					2
8	Правовий режим використання та охорони надр	8	2	2				4
9	Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу. Природно-заповідний фонд України	8	2	2				4
10	Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України	8	2	2				4
11	Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару	8	2	2				4
	Модульна контрольна робота	2						
	Разом:	44	12	10				20
	Всього	90	24	20				42

*із врахуванням МКР

5. Програма навчальної дисципліни.

МОДУЛЬ I. Загальні засади екологічного права.

Лекція 1. Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України (2 год.)

Предмет екологічного права. Методи екологічного права. Імперативи та пріоритети екологічного права. Принципи екологічного права. Функції екологічного права. Поняття та система екологічного права.

Поняття і види об'єктів екологічного права. Співвідношення об'єктів природи та природних ресурсів у системі екологічного права. Поняття джерел екологічного права та їх види. Міжнародно-правові акти у системі джерел екологічного права.

Основні поняття теми: екологічне право, функції екологічного права, об'єкти природи, природні ресурси, навколишнє природне середовище, екологічні стандарти.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 1. Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України (2 год.)

Лекція 2. Екологічні права та обов'язки громадян. (2 год.)

Становлення інституту екологічних прав та обов'язків громадян. Загальна характеристика екологічних прав та обов'язків громадян. Поняття та види екологічних прав та обов'язків громадян. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Основні поняття теми: еколого-економічні правовідносини, збори за використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів, доступ до екологічної інформації, екологічні правопорушення.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 2. Екологічні права та обов'язки громадян. (2 год.)

Лекція 3. Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси. (2

год.)

Право власності на природні ресурси в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Природні ресурси як майнові об'єкти. Обмеження в сфері розпорядження природними ресурсами. Підстави виникнення права власності на природні ресурси

Основні поняття теми: Право власності, Природні ресурси, Розпорядження природними ресурсами, Виникнення права власності на природні ресурси.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 3. Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси

Лекція 4. Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки. (2 год.)

Поняття та система права екологічної безпеки. Суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки. Основні принципи екологічної безпеки. Сутність основних екологічних законів. Види екологічної безпеки, їх характеристика. Класифікація екологічної безпеки.

Основні поняття теми: юридична відповідальність, екологічні правопорушення.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 4. Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки. (2 год.)

Лекція 5. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. (2 год.)

Поняття відповідальності в екологічному праві. Види та зміст відповідальності за екологічні правопорушення. Підстави та умови виникнення відповідальності за порушення вимог екологічного законодавства. Правова характеристика екологічних правопорушень та їх класифікація.

Основні поняття теми: юридична відповідальність, екологічні правопорушення.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 5. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. (2 год.)

Модуль II. Особлива частина екологічного права.

Лекція 6. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря. (2 год.)

Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. Стандартизація та нормування в сфері охорони атмосферного повітря. Особливості управління у сфері охорони та використання атмосферного повітря. Захист атмосферного повітря від шумового, радіаційного та інших видів впливу.

Основні поняття теми: атмосферне повітря, стандартизація та нормування, управління та використання атмосферного повітря.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 6. Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря. (2 год.)

Лекція 7. Правовий режим використання та охорони водних ресурсів. (2 год.)

Поняття вод та водних об'єктів. Їх класифікація. Поняття та види водокористування. Суб'єктно-об'єктний склад відносин правовідносин. Права та обов'язки водокористувачів. Особливості здійснення права спеціального водокористування. Державне управління у сфері використання та охорони вод. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Основні поняття теми: водні об'єкти, водокористування, спеціальне водокористування, юридична відповідальність.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Лекція 8. Правовий режим використання та охорони надр. (2 год.)

Поняття «надра» у законодавстві України. Поняття та зміст надрокористування.

Суб'єкти та об'єкти надрокористування. Права та обов'язки надрокористувачів. Порядок здійснення права спеціального надрокористування. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Основні поняття теми: надра, надрокористування, право спеціального надрокористування, юридична відповідальність.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 7. Правовий режим використання та охорони водних ресурсів. Правовий режим використання та охорони надр. (2 год.)

Лекція 9. Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу. Поняття природно-заповідного фонду України. (2 год.)

Поняття об'єктів тваринного світу. Види об'єктів тваринного світу. Право власності на об'єкти тваринного світу. Загальне і спеціальне використання тваринного світу. Червона книга України. Підстави припинення права власності і права спеціального користування об'єктами тваринного світу. Поняття об'єктів рослинного світу. Правовий режим використання рослинного світу. Права та обов'язки користувачів об'єктів рослинного світу. Особливості використання об'єктів рослинного світу, які підлягають особливій охороні.

Класифікація територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Форми власності. Основні засоби збереження природно-заповідного фонду України.

Основні поняття теми: тваринний світ, Червона книга України, рослинний світ, природно-заповідний фонд, форми власності, засоби збереження.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 8. Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу. (2 год.)

Лекція 10. Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України. (2 год.)

Законодавство з питань охорони національної екологічної мережі України. Історично-правові передумови формування національної екомережі. Характеристика окремих структурних елементів національної екомережі: ключові, сполучні, буферні та відновлювані території. Принципи формування та використання екомережі.

Основні поняття теми: екологічна мережа, структурні елементи національної екомережі.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 9. Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України. (2 год.)

Лекція 11. Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару (2 год.)

Глобальні кліматичні проблеми. Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері охорони атмосферного повітря. Міжнародні угоди у сфері регулювання охорони атмосферного повітря та озонового шару. Кіотський протокол. Паризька кліматична угода. Віденська конвенція про охорону озонового шару.

Основні поняття теми: кліматичні проблеми, охорона атмосферного повітря та озонового шару.

Основна література: 1-4. Законодавча база:1-17.

Семінар 10. Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару (2 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

вид роботи	максимальна кількість балів за один вид роботи	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість одиниць	Максималь на кількість балів	Кількість одиниць	Максималь на кількість балів
Відвідування лекцій	1	6	6	6	6
Відвідування семінарів (практичних)	1	5	5	5	5
Робота на семінарському занятті	10	5	50	5	50
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	4	20
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом			96		106
Максимальна кількість балів		202			
Розрахунок коефіцієнта		2,02			

6.2. Критерії оцінювання виконання практичних, лабораторних робіт та відповіді на семінарському занятті

Виконання студентами практичних і лабораторних робіт та відповідь на семінарському занятті оцінюється за 10 бальною шкалою

Кількість балів	Значення оцінки (характеристика відповіді)
10	Відмінний рівень виконання завдань/відповідь повна, вичерпна й достатньо обґрунтована з, можливими, незначними недоліками
9	Достатньо високий рівень виконання завдань/відповідь без суттєвих (грубих) помилок, але не містить повних обґрунтувань
8	В цілому добрий рівень виконання завдань/відповідь містить незначну кількість несуттєвих помилок
7	Посередній рівень виконання завдань/відповідь містить значну кількість недоліків та/або незначну кількість помилок
5-6	Мінімально допустимий рівень виконання завдань, містить недоліки та помилки/відповідь неповна, що характеризується-недостатньою обґрунтованістю, фрагментарністю, наявністю недоліків та помилок
3-4	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у

	формальному запам'ятанні деяких понять і фактів, без належного їх розуміння, нездатності застосувати такі знання при вирішенні завдань
1-2	Незадовільний рівень виконання завдань/відповіді, що виявляється у неспроможності відтворити означення базових понять, положень, невмінні їх застосувати або виконання завдання /відповідь розпочата чи взагалі відсутня.

6.3. Завдання для самостійної роботи та критерії їх оцінювання

№ з/п	Назва теми	Кількість балів
1	Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України.	5
2	Екологічні права та обов'язки громадян. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.	5
3	Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря.	5
4	Правовий режим використання та охорони водних ресурсів.	5
5	Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України.	5
6	Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару.	5
	Разом:	30 балів

Критерії оцінювання самостійної роботи.

5 балів – завдання виконані в повному обсязі, студент має системні, дієві знання, володіє понятійним апаратом, відповіді на запитання вичерпні й аргументовані, не мають помилок.

4 бали – робота виконана в повному обсязі, але має деякі неточності і незначні помилки; достатньо високий рівень загальної обізнаності з предмету та адаптивності при доборі потрібного матеріалу.

3 бали – поверхневе знання змісту тем з дисципліни, труднощі при використанні понятійного апарату, відсутність міцних логічних зв'язків і послідовності у розумінні навчального предмету.

2 бали – студент знайомий з матеріалом, але не виділяє основних положень, допускає суттєві помилки, які викривлюють зміст, не вміє користуватися термінологією і поєднувати теоретичні засади з практичним їх втіленням.

1 бал – не виявляє розуміння матеріалу, має розрізненні знання, допускає грубі помилки, обсяг виконаного завдання менше 20%.

6.4. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Форма проведення модульного контролю – модульна контрольна робота

Форма проведення – письмова.

Час проведення – 80 хвилин.

Максимальна кількість балів: 25 балів

Критерії оцінювання:

Письмові відповіді на 2 теоретичних питання – 15 балів
Виконання практичного завдання – 10 балів.

6.5. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка виставляється за результатами проміжного контролю. Результати заліків оцінюються за стобальною шкалою відповідно до кількості набраних балів, і оголошуються на останньому практичному, семінарському чи лабораторному занятті.

Оцінка виставляється за умови, коли студент успішно виконав усі види робіт для проміжного контролю, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. У разі невиконання окремих обов'язкових видів робіт з об'єктивних причин, студент повинен виконати їх і прозвітуватись у строк до останнього семінарського (практичного, лабораторного) заняття. Час та порядок виконання робіт і звітування визначає викладач. Якщо за результатами проміжного контролю під час вивчення навчальної дисципліни студент набрав менше ніж 35 балів, то для одержання заліку він має пройти повторний курс вивчення відповідної навчальної дисципліни.

Перелік допоміжних матеріалів: немає

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання

F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни
----------	----------------------	---

7. Навчально-методична картка дисципліни «Екологічне право»

Разом: 90 год., лекції – 24 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., підсумковий контроль – 4 год.

Модуль	МОДУЛЬ 1. Загальні засади екологічного права					МОДУЛЬ 2. Особлива частина екологічного права					
Тема модуля											
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Теми лекцій	Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України (2 год)	Екологічні права та обов'язки громадян (2 год)	Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси (4 год)	Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки (2 год)	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення (2 год)	Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря (2 год)	Правовий режим використання та охорони водних ресурсів (2 год)	Правовий режим використання та охорони надр (2 год)	Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу. Природно-заповідний фонд України (2 год)	Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України (2 год)	Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару (2 год)
Теми семінарських занять	Поняття, предмет, методи, система та джерела екологічного права України (2 год)	Екологічні права та обов'язки громадян (2 год)	Поняття, зміст та форми права власності на природні ресурси. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси (2 год)	Поняття, ознаки та правове забезпечення екологічної безпеки (2 год)	Юридична відповідальність за екологічні правопорушення (2 год)	Правовий режим використання та охорони атмосферного повітря (2 год)		Правовий режим використання та охорони водних ресурсів (2 год)	Правовий режим використання та охорони тваринного й рослинного світу. Природно-заповідний фонд України (2 год)	Правове регулювання формування, збереження та використання екологічної мережі України (2 год)	Міжнародне співробітництво у сфері охорони атмосферного повітря та озонового шару (2 год)
Види поточного контролю					Модульна контрольна робота						Модульна контрольна робота
Підсумковий контроль	залік										

8. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Екологічне право : підручник / [А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, А.К. Соколова та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2019. – 552 с.
2. Екологічне право України : курс лекцій / за ред. д-ра юрид. наук, проф. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ»ОЮА» Каракаша І. І. – Одеса : 2020. – 321 с.
3. Екологічне право : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 318 с.
4. Екологічна політика і право ЄС та їх імплементація у правову систему України: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 р., м. Київ, Україна). – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2019. – 386 с.

Законодавча база:

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.;
2. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 36. - Ст. 340.
3. Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - №21. Ст. 170.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР.– 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
5. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40. – Ст. 492.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.
10. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
11. Закон України “Про охорону атмосферного повітря” в редакції Закону України від 21.06.2001 р. //Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 48. - Ст. 252.
12. Закон України “Про рослинний світ” від 09.04.1999 р. //Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 22-23. Ст.198.
13. Закон України “Про тваринний світ” від 13.12.2001 р. //Відомості Верховної Ради України.- 2002. - № 14. - Ст. 97.

14. Закон України “Про безпечність та якість харчових продуктів” в редакції Закону України від 5 вересня 2005 р. //Офіційний вісник України. – 2005. - № 42. - Ст. 2641.
15. Закон України “Про питну воду та питне водопостачання” від 10.01.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002.- № 6. - Ст. 223.
16. Закон України “Про екологічну мережу України” //Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 45. - Ст. 502.
17. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.